

Motion till riksdagen 2009/10:So6

av **Elina Linna m.fl. (v)**
med anledning av prop. 2009/10:176

Personlig assistans och andra insatser – åtgärder för ökad kvalitet och trygghet

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen ska ta initiativ till en dialog med de berörda parterna i syfte att hitta en lösning som gör det möjligt att tillförsäkra personliga assistenter samma grundläggande arbetsrättsliga skydd som andra löntagare samtidigt som brukarnas behov tillgodoses.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att utreda om det i vissa fall ska finnas möjlighet att ta hjälp av en oberoende företrädare vid beslut om insatser enligt LSS.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att personer med psykisk funktionsnedsättning inom personkrets 3 ska ges rätt till daglig verksamhet.

Rätten till personlig assistans

I FN-konventionen om mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning fastslås funktionshindrades rätt till självbestämmande och rätten att kunna delta i samhället. För detta behövs ibland personligt stöd i vardagen. Bristen på sådant stöd tvingar i dag många människor med funktionsnedsättningar till ett liv i passivitet, otrygghet och ohälsa. Ett aktivt agerande är nödvändigt för att FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättningar ska kunna få konkret betydelse i dessa människors liv. Det svenska systemet med personlig assistans bidrar till självbestämmande för personer med funktionsnedsättningar.

Fel! Okänt namn på

En av grundtankarna med personlig assistans är att människor med funktionsnedsättning ska få leva det liv som de vill leva. Personlig assistans har förbättrat livskvaliteten enormt för många och är en av de viktigaste jämlikhetsreformerna i Sveriges historia.

I utredningen av assistansersättningens samhällsekonomiska effekter (Socialstyrelsen, SOU 2008:77) finner Socialstyrelsen att personlig assistans är en kostnadseffektiv insats som borde utökas till fler personer.

LSS-kommittén har sett över lagstiftningen och lämnat förslag i sitt slutbetänkande *Möjlighet att leva som andra* (SOU 2008:77). Samtidigt som det finns vissa bra förslag i utredningen så har alltför många av förslagen sin grund i att man vill spara pengar. Generellt sett ser Vänsterpartiet inte stora möjligheter till det om man samtidigt ska uppfylla Sveriges åtaganden om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, vilket vi tveklöst måste och bör göra.

I regeringens proposition tas ställning till ett fåtal av utredningens förslag. I denna motion fokuserar vi helt på regeringens proposition och kommer att återkomma till övriga aktuella frågor kring personlig assistans och LSS i andra sammanhang.

Åtgärder för att dämpa kostnadsutvecklingen

Såväl i utredningen *Möjlighet att leva som andra* som i regeringens proposition problematiseras kostnadsutvecklingen när det gäller personlig assistans. Visst ska den personliga assistansen inte kosta mer än nödvändigt, men för Vänsterpartiet är inte kostnadsdämpning en principiell utgångspunkt i sammanhanget, utan rätten till en god personlig assistans bör stå i fokus. I regeringens proposition skriver man att kostnadsutvecklingen ska uppmärksammas nu och även fortsättningsvis. Man skriver vidare att möjligheter att dämpa kostnadsutvecklingen måste övervägas. Rent konkret finns dock i regeringens proposition endast en åtgärd för detta, nämligen att skärpa villkoren för dubbelassistans, vilket vi ska återkomma till.

Frågan finns dock även med i bilden när det gäller uppdraget till Socialstyrelsen att ta fram en enhetlig behovsbedömningsmodell. Den modell som varit under utarbetande har fått utstå mycket kritik för sina integritetskränkande frågor och för risken att den leder till uppstyckade insatser som i sin tur leder till avsevärt minskad flexibilitet och minskat självbestämmande för de assistansberättigade. Denna modell har lyckligtvis dragits tillbaka tillfälligt.

Samtidigt pågår ett arbete inom Försäkringskassan där bedömningar stramas åt, och många har redan drabbats olyckligt av detta.

Vänsterpartiet anser att man måste vara mycket noggrann och aktsam om man vill spara pengar inom området personlig assistans. Vi kan därför inte ställa oss bakom de svävande skrivningar som regeringen presenterar i sin proposition. Det är mycket oklart vad de kan leda till i form av uppdrag och direktiv till myndigheter och hur myndigheter kan komma att stödja sig på dessa skrivningar i kommande arbete.

Personliga assistenter som anställs direkt av assistansberättigade

I regeringens proposition föreslås att det som huvudregel ska krävas tillstånd för att bedriva yrkesmässig verksamhet med personlig assistans. En assistansberättigad som själv är arbetsgivare åt sina assistenter ska emellertid inte behöva något tillstånd utan ska endast vara skyldig att göra en anmälan till Socialstyrelsen. Detta ligger i linje med vad som föreslogs i utredningen. Fackliga företrädare har dock varit oroliga för att detta kan leda till sämre arbetsvillkor för dem som är direkt anställda av assistansberättigade.

I grunden har Vänsterpartiet ingen annan syn på frågan om tillstånd och anmälningsplikt än regeringen. Men vi anser att det är viktigt att de assistenter som anställs direkt av assistansberättigade inte har sämre arbetsvillkor än andra assistenter.

I de fall som personliga assistenter anställs direkt av de assistansberättigade omfattas den anställda i dag av lagen om arbetstid m.m. i husligt arbete.

Socialstyrelsen kartlägger i rapporten 2007-123-24 Personlig assistent som yrke arbetsvillkoren för de personliga assistenterna. Man beräknar i rapporten att 50 000 personer i dag arbetar som personliga assistenter och att behovet av arbetskraft kommer att öka. Endast några få procent av de personliga assistenterna är dock direktanställda i sin arbetsgivares hushåll.

Rapporten visar att personliga assistenter upplever problem med otrygghet i anställningen, ensamarbete, lön, osäkerhet vad gäller arbetsuppgifter, arbetsmiljö, arbetsgivaransvar och arbetsledning, svårigheter att hålla isär yrkesutövande och privatliv, tjänstgöringsgrad, fortbildning, yrkesstatus samt yrkesidentitet.

Det är en svår balansgång att reglera den här typen av anställningsförhållanden så att hänsyn både tas till den assistansberättigades rimliga krav på integritet och de anställdas arbetsituation, arbetsmiljö och anställningsskydd. Inte desto mindre måste personliga assistenter, oavsett vem som anställer dem, omfattas av samma arbetsrättsliga skydd som andra löntagare.

Regeringen bör därför ta initiativ till en dialog med de berörda parterna i syfte att hitta en lösning som gör det möjligt att tillförsäkra personliga assistenter samma grundläggande arbetsrättsliga skydd som andra löntagare samtidigt som brukarnas behov tillgodoses. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Rätt till oberoende företrädare

Propositionen innehåller förslag om att de som berörs av insatserna ska få utökade möjligheter att komma till tals. Dels gäller det att barn ska få information och möjlighet att framföra åsikter om insatser som berör dem, dels gäller det att den enskilde i ett ärende som rör LSS ska ha rätt att muntligen vid besök lämna uppgifter inför den ansvariga nämnden. Detta är mycket positivt.

Fel! Okänt namn på

Barn och personer med vissa typer av funktionsnedsättningar kan emellertid ha större svårigheter än andra att hävda sina rättigheter och komma med synpunkter på hur insatser ska utformas. Det bör därför utredas om det i vissa fall ska finnas möjlighet att ta hjälp av en oberoende företrädare vid beslut om insatser enligt LSS. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Registerkontroll

Det föreslås i propositionen att all personal som jobbar med barn inom verksamheter som regleras enligt LSS ska kontrolleras mot belastningsregistret. Undantaget är föräldrar som ska utföra insatser åt sina egna barn.

Vänsterpartiet är kritiskt mot den alltmer utbredda registerkontrollen i samband med anställningar. Det är inte belagt om registerkontroll är effektivt för att uppnå syftet eller om integritetskränkningen som sker står i proportion till detta. Möjligheten att registerkontrollera personal riskerar att skapa en falsk trygghet eftersom avsaknaden av fällande domar inte är någon garanti för att en person inte kan begå övergrepp eller utöva våld. Om registerkontroll blir alltför utbrett riskerar det att försvåra möjligheten för tidigare dömda personer att leva ett liv utan kriminalitet, vilket skulle vara klart kontraproduktivt i ett brottsförebyggande hänseende.

När det handlar om barn med funktionsnedsättningar så står det dock klart för oss att det inte vore rimligt med andra regler än vad som i dag finns inom skola, barnomsorg och på HVB-hem, där registerkontroller är obligatoriska. Detta särskilt eftersom personal som arbetar med barn med funktionsnedsättningar är ensamma med barnen i högre utsträckning än vad som är fallet inom skola, barnomsorg och på HVB-hem. Det måste dock vara mycket tydligt att registerkontroller inte är en garanti för att dessa barn inte ska utsättas för övergrepp. Andra åtgärder för att skydda barnen behöver därför utvecklas.

Arbete och sysselsättning för personer med psykisk funktionsnedsättning

I LSS-utredningen föreslogs att personer med psykiska funktionsnedsättningar inom personkrets 3 ska få rätt till daglig verksamhet. Personer med psykisk funktionsnedsättning är en utsatt och ofta bortglömd grupp. De står ofta mycket långt från arbetsmarknaden och har en svår ekonomisk situation. Till skillnad från personer som tillhör personkrets 1 och 2 i LSS så har personer med psykiska funktionsnedsättningar som tillhör personkrets 3 ingen rätt till daglig sysselsättning enligt LSS. Däremot bedrivs det ändå ofta sysselsättningsverksamhet för dessa personer ute i kommunerna. Självklart är det bättre om dessa personer får arbete inom den vanliga arbetsmarknaden, men det

Fel! Okänt namn på

finns ändå ett stort behov av att öka tillgången till daglig verksamhet. Verksamheten skulle dock behöva öka i omfattning och en rättighet enligt LSS skulle leda till att verksamheten ökade i omfattning och utbud.

Regeringen vill dock avvakta med denna rättighet med hänvisning till sin psykiatrisatsning. Tills vidare nöjer man sig med att ta initiativ till försöksverksamhet under tre år. Vänsterpartiet anser dock att det inte är tillräckligt att hänvisa till tillfälliga satsningar utan att det står klart att det behövs en långsiktig satsning på att personer med psykisk funktionsnedsättning ska ha sysselsättning.

Samtidigt är det självklart viktigt att det bedrivs ett arbete för att personer som beviljats daglig verksamhet ska få större möjligheter än i dag att gå över till någon form av lönearbete.

Personer med psykisk funktionsnedsättning inom personkrets 3 bör alltså ges rätt till daglig verksamhet. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Skärpta villkor för fler än en assistent samtidigt

Regeringen föreslår att när en person har behov av fler än en personlig assistent samtidigt ska detta beviljas först efter att möjligheterna att få bostadsanpassningsbidrag och andra hjälpmedel har utretts. I de flesta fallen handlar det om dubbelassistent, dvs. två assistenter samtidigt.

Många remissinstanser är oroliga över eller tveksamma till förslaget, bl.a. för att det kan leda till att personer ramlar mellan stolarna då en huvudman säger att dubbelassistent inte beviljas eftersom det finns möjlighet att använda hjälpmedel, medan en annan säger att dubbelassistent är att föredra framför hjälpmedel. En remissinstans som företräder assistansanordnare menar att detta riskerar att försämra assistenternas arbetsmiljö i de fall som dubbelassistent krävs på grund av att den assistansberättigade kan bli våldsam eller hotfull. Även Socialstyrelsen är tveksam till förslaget.

Självklart ska dubbelassistent inte beviljas i onödan, men samtidigt är det mycket viktigt att behovet av dubbelassistent tillgodoses när det finns. Regeringen skriver att den har för avsikt att noggrant följa upp och utvärdera tillämpningen av de föreslagna reglerna. Vi vill poängtera vikten av detta.

Stockholm den 30 mars 2010

Elina Linna (v)

Rossana Dinamarca (v)

Eva Olofsson (v)

Siv Holma (v)

Lena Olsson (v)